

Kohtuasi C-16/22

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

6. jaanuar 2022

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Oberlandesgericht Graz (liidumaa kõrgeim kohus Grazis, Austria)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

21. detsember 2021

Kaebaja:

MS

Menetlusosaline:

Staatsanwaltschaft Graz (Grazi prokuratuur)

Põhikohtuasja ese

Euroopa uurimismäärus, taotlevad asutused või ametiisikud ja õigusasutused

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Liidu õiguse tõlgendamine, ELTL artikkel 267

Eelotsuse küsimus

Kas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades, artikli 1 lõike 1 esimest lauset ja artikli 2 punkti c alapunkti i tuleb tõlgendada nii, et „õigusasutusena“ ja „taotleva asutuse või ametiisikuna“ viidatud sätete tähenduses tuleb käsitada ka maksualaseid süütegusid menetlevat ja maksupettuste uurimisega tegelevat Saksa maksuametit, kellel on riigisiseste õigusnormide kohaselt õigus teatavate süütegude puhul teostada prokuratuuri õigusi ja kohustusi?

Viidatud liidu õigusnormid

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades (edaspidi „direktiiv 2014/41“), eelkõige artikli 1 lõike 1 esimene lause ja artikli 2 punkti c alapunktid i ja ii

Viidatud riigisisised õigusnormid

Föderaalseadus Euroopa Liidu liikmesriikidega kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö kohta (Bundesgesetz über die justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen mit den Mitgliedstaaten der Europäischen Union, edaspidi „EU JZG“) (Austria)

Maksuseadustik (Abgabenordnung, edaspidi „AO“) (Saksamaa)

Kriminaalasjades rahvusvahelise õigusabi andmise seadus (Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen, edaspidi „IRG“) (Saksamaa)

Kohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Düsseldorf maksuamet, kes menetleb maksualaseid süütegusid ja tegeleb maksupettuste uurimisega (Finanzamt für Steuerstrafsachen und Steuerfahndung Düsseldorf, Saksamaa, edaspidi „maksuamet“), viib kahtlustatava MS suhtes maksudest kõrvalehoidmise kahtluse tõttu läbi uurimismenetlust. Kahtlustatavale kui piiratud vastutusega äriühingu (osaühing) juhatajale heidetakse ette, et ta jättis ajavahemikul 2015. aastast kuni 2020. aasta veebruarini deklareerimata bordelli majandustegevusest tuleneva käibe, mille tõttu jäeti eeldatavasti tasumata maks summas 1,6 miljonit eurot.
- 2 Asjaolude selgitamiseks koostas maksuamet Euroopa uurimismääruse ja edastas selle 23. juulil 2020 Staatsanwaltschaft Graz'ile (Grazi prokuratuur). Maksuamet palus prokuratuuril nõuda Austria pangalt dokumente, mis puudutavad kahte kahtlustatavale kuuluvat kontot.

- 3 Euroopa uurimismääruse allkirjastas maksuameti peadirektor. Euroopa uurimismääruse K osas (Euroopa uurimismäärust taotleva asutuse või ametiisiku kontaktandmed) tehti ristike lahtrisse „õigusasutus“.
- 4 Austria kriminaalmenetluse seadustiku (Strafprozessordnung) kohaselt saab pank kohustada andma teavet pangakontode kohta ja esitama pangadokumente üksnes seoses uurimistoiminguga, mille tegemiseks peab prokuratuur korralduse andma kohtu loa alusel. Ilma kohtu loata ei saa ega või Austria prokuratuur sellise uurimistoimingu tegemise korraldust anda.
- 5 Staatsanwaltschaft Graz (Grazi prokuratuur) võttis 3. augustil 2020 vastu Euroopa uurimismääruse täitmise korralduse. Landesgericht Graz (liidumaa kohus Grazis, Austria) andis 5. augustil 2020 uurimismääruse täitmiseks loa ning 7. augustil 2020 tegi Staatsanwaltschaft Graz (Grazi prokuratuur) uurimistoimingu tegemise korralduse.
- 6 Menetlusele allutatud isik esitas Landesgericht Graz'i (liidumaa kohus Grazis) 5. augusti otsuse peale, millega anti luba Euroopa uurimismääruse täitmiseks, kaebuse. Apellatsioonkaebus, mille esitas kahtlustatav Saksamaal, jäeti rahuldamata.

Põhikohtuasja poolte peamised väited

- 7 Kahtlustatav leiab, et maksuameti puhul ei ole tegemist taotleva asutuse või ametiisikuga ega õigusasutusega direktiivi 2014/41 artikli 1 lõike 1 ja artikli 2 punkti c tähenduses ning järelikult ei ole maksuamet pädev koostama Euroopa uurimismäärust. Maksuametil puudub õigusasutuse puhul nõutav iseseisvus, sõltumatus ja õigus tegutseda ilma täitevvõimu juhisteta. Maksuamet ei ole võrreldav prokuratuuriga ning maksupettuste uurimisega tegelevaid ametnikke tuleb käsitada üksnes prokuratuuri abiametnikena. Samuti ei saa maksuametit pidada taotlevaks asutuseks või ametiisikuks, kuna Euroopa uurimismäärust ei ole direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c tähenduses kinnitanud õigusasutus.

Eelotsusetaotluse põhjenduste lühikokkuvõte

- 8 Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab Oberlandesgericht Wien'i (liidumaa kõrgeim kohus Viinis, Austria) 2. juuni 2020. aasta otsusele, milles viidatud kohus leidis, et Saksa maksuametid teostavad Saksa AO alusel toimuvates menetlustes prokuratuuri õigusi ja kohustusi ning tegutsevad seega õigusasutustena direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c tähenduses. Järelikult tuleb neid käsitada „taotlevate asutuste või ametiisikutena“ direktiivi 2014/41 tähenduses.
- 9 Asjakohastes Saksa õigusnormides on selle kohta sätestatud järgmist:
AO § 386 lõige 2

„Maksuamet korraldab uurimismenetluse [...] iseseisvalt, kui süütegu kujutab endast üksnes maksualast süütegu [...]“

AO § 399 lõige 1

„Kui maksuhaldur korraldab uurimismenetluse § 386 lõike 2 alusel iseseisvalt, teostab ta õigusi ja kohustusi, mis on prokuratuuril uurimismenetluses.“

- 10 Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab hindama maksuameti koostatud Euroopa uurimismääruse täitmise vastuvõetavust EU JZG alusel, millega võeti direktiiv 2014/41 üle riigisisesse õigusesse, täpsemalt EU JZG §-de 55–55m alusel. EU JZG § 55 lõige 3 sätestab: „Kui taotlevas riigis ei vii menetlust läbi õigusasutus, saab Euroopa uurimismääruse täita üksnes siis, kui taotleva asutuse või ametiisiku määruse vaidlustamiseks on võimalik pöörduda kohtusse ja kui uurimismääruse tegemiseks on andnud loa taotleva riigi õigusasutus.“ Kui need tingimused ei ole täidetud, on Euroopa uurimismääruse täitmine § 55a lõike 1 punkti 9 alusel keelatud.
- 11 Teatistes, mille esitas Saksamaa Liitvabariigi alaline esindus Euroopa Liidu juures, on ette nähtud, et direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c kohaselt peab Saksamaa ametiasutuste esitatud taotlused üldiselt kinnitama selle regionaalse kohtu prokuratuur, mille tööpiirkonnas see haldusasutus asub. Liidumaad võivad siiski eelnevast kõrvale kaldudes anda nende kinnitamise pädevuse mõnele muule kohtule või määrata Euroopa uurimismäärust kinnitava prokuratuuri territoriaalse pädevuse muul viisil. Taotlusi, mille on koostanud Saksamaa maksuasutused, kellel on maksuseadustiku § 386 lõike 2 alusel õigus sõltumatult kriminaaluurimist läbi viia, ei pea kinnitama õigusasutus või kohus. Sellisel juhul teostavad maksuasutused AO artikli 399 lõike 1 alusel koostoimes IRG § 77 lõikega 1 prokuratuuri õigusi ja kohustusi ning tegutsevad direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c tähenduses õigusasutusena.
- 12 Kuna Euroopa uurimismäärust ei ole direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunkti ii teise lause tähenduses kinnitanud õigusasutus, tekib küsimus, kas maksuametit saab Euroopa uurimismääruse koostamise aspektist pidada samaväärseks õigusasutusega direktiivi 2014/41 artikli 1 lõike 1 tähenduses ja prokuröri artikli 2 punkti c alapunkti i tähenduses. Kui vastus sellele küsimusele on eitav, on kõnealuse Euroopa uurimismääruse täitmine Austrias keelatud.
- 13 Eelkõige räägivad selle vastu, et Saksamaa maksuametit, kes riigisiseste õigusnormide alusel teostab seoses teatavate süütegudega prokuratuuri õigusi ja kohustusi, saab käsitada taotleva asutuse või ametiisikuna ja õigusasutusena direktiivi 2014/41 tähenduses, järgmised argumendid:

Viidatud direktiivi artikli 1 lõike 1 esimese lause kohaselt on Euroopa uurimismäärus õigusasutuse tehtud või kinnitatud otsus. Artikli 2 punkti c alapunkti ii kohaselt ei ole Euroopa uurimismäärust õigus teha mitte ainult kohtunikul või prokuröril, vaid ka taotleva riigi mis tahes muul pädeval asutusel või ametiisikul, kes tegutseb konkreetses asjas uurimisorganina

kriminaalmenetluses ja kellel on pädevus taotleda riigisisese õiguse kohaselt tõendite kogumist. Sellisel juhul peab taotleva riigi kohtunik või prokurör Euroopa uurimismääruse kinnitama enne määrust täitvale asutusele või ametiisikule edastamist.

Sellega kooskõlas on Euroopa Kohus otsuse Staatsanwaltschaft Wien (C-584/19, EU:C:2020:1002) punktis 46 märkinud, et Euroopa uurimismäärust saab täita ainult siis, kui selle teinud asutus või ametiisik on taotlev asutus või ametiisik direktiivi artikli 2 punkti c alapunkti i tähenduses või kui uurimismääruse on enne selle edastamist kinnitanud õigusasutus.

Järelikult on liidu seadusandja andnud direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunktis i nimetatud taotlevatele asutustele või ametiisikutele (kohtunikud ja prokurörid) eristaatuse, mida selle sätte alapunktis ii nimetatud asutustel ei ole. Seetõttu tuleb uurimisasutuste koostatud Euroopa uurimismäärused enne nende edastamist kinnitada, st neid tuleb sisuliselt kontrollida, arvestades direktiivi 2014/41 põhjendustes 11, 12 ja 15 ning artikli 6 lõikes 1 kehtestatud põhimõtteid.

Kohtuasjas C-584/19 on Euroopa Kohus sedastanud, et direktiivi 2014/41 artikli 1 lõiget 1 ja artikli 2 punkti c tuleb tõlgendada nii, et mõisted „taotlev asutus või ametiisik“ ja „õigusasutus“ hõlmavad liikmesriigi prokuröri või üldisemalt liikmesriigi prokuratuuri, olenemata seadusest tulenevast alluvussuhtest, mis võib esineda selle prokuröri või prokuratuuri ja selle liikmesriigi täitevvõimu vahel, ning sellest, et esineb oht, et prokurör või prokuratuur saab täitevvõimult Euroopa uurimismääruse tegemisel otseselt või kaudselt korraldusi või individuaalseid juhiseid.

Maksualaseid süütegusid menetlevaid asutusi ei ole seevastu direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunktis i nimetatud ja need asutused erinevad selgelt prokuratuurist, kuna maksualaseid süütegusid menetlevate asutuste puhul on tegemist täitevvõimu hulka kuuluva haldusasutusega, kellel puudub iseseisvus, sõltumatus ja õigus tegutseda ilma täitevvõimu juhisteta. Õigus kriminaaluurimist iseseisvalt läbi viia on Saksa maksuametil üksnes teatavate süütegude puhul ning prokuratuur võib menetluse igal ajal ja ilma põhjenduseta üle võtta.

Kohtujurist Campos Sánchez-Bordona on oma 11. märtsi 2021. aasta ettepanekus kohtuasjas C-66/20 märkinud, et prokuratuur tegutseb kohtus õiguspärasuse tagajana, osaleb tegelikult õigusemõistmises ega lähtu oma tegevuses üksnes ega peamiselt avaliku halduse ühe osa huvidest, vaid õiguse järgimise üldpõhimõttest. Direktiivi 2014/41 artikli 2 mõte ja eesmärk on see, et haldusasutused saaksid enne Euroopa uurimismääruse edastamist õigusasutuste kinnituse, ning kõnealune mõte ja eesmärk kaoks, kui täitevvõimu asutused võrdsustataks õigusasutustega.

- 14 Euroopa Kohtu otsuses C-584/19 võib siiski leida ka argumente, mis räägivad selle poolt, et maksuametit tuleb käsitada taotleva asutuse või ametiisikuna ja õigusasutusena direktiivi 2014/41 artikli 1 lõike 1 esimese lause ja artikli 2 punkti c alapunkti i tähenduses:

Direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c kohaselt on taotlevaks asutuseks või ametiisikuks kvalifitseerimise ainus tingimus see, et kohtud ja isikud, kes täidavad kohtuniku, eeluurimiskohtuniku või prokuröri ülesandeid, omavad konkreetses asjas asjaomast pädevust.

Direktiiv 2014/41 sisaldab erinorme, mille eesmärk on tagada, et Euroopa uurimismääruse koostamisega kaasneksid kohtulahendite tegemisele omased tagatised (nt põhiõiguste austamine ja tõhus kohtulik kaitse).

Euroopa uurimismääruse koostamise ainus eesmärk on kiirendada ühe või mitme konkreetse uurimistoimingu tegemist, et koguda tõendeid, mis ei kahjusta asjaomase isiku õigust vabadusele.